

PISA-2018: УКРАЇНА В ЦЕНТРИ УВАГИ

27

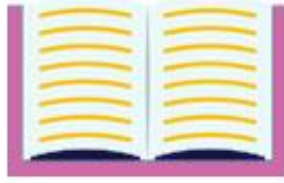
Як освіта та професія батьків впливає на навчання та результати учнів?

ЛИПЕНЬ 2023

- Який рівень освіти та професійний статус у батьків п'ятнадцятирічних підлітків, які у 2018 р. брали участь у PISA?
- Як рівень освіти та професійний статус батьків пов'язані з результатами учнів у читанні, їхньою вірою у свої сили, відчуттям емоційної підтримки з боку батьків і кар'єрними планами на майбутнє?

Який рівень освіти та професійний статус мають батьки 15-річних підлітків? Як рівень освіти та професійний статус батьків пов'язані з результатами учнів, їхньою вірою у свої сили, відчуттям емоційної підтримки та планами на майбутнє?

ДАНІ PISA-2018:

- В Україні 32% та 27% п'ятнадцятирічних підлітків зазначили, що відповідно їхні матері та батьки мають вищу освіту на рівні бакалавра, спеціаліста, магістра або вищому. 38% учнів мають сім'ю, де принаймні хтось із батьків здобував освіту протягом 16 років.
- В Україні більше половини учнів вказали, що їхні батьки мають повну середню освіту або освіту на рівні молодшого спеціаліста, молодшого бакалавра або кваліфікованого робітника. Водночас 8% мають матір або батька, які здобули освіту не вище базової середньої.
- В Україні 54% (32%) учнів повідомили, що їхні матері (батьки) мають професію, що за міжнародною класифікацією належить до висококваліфікованих. 15% учнів мають матерів з низько-кваліфікованою професією, а про батьків таке повідомили 11% учнів.
- Рівень освіти та середній вищий професійний статус одного з батьків суттєвіший у великих містах та в ліцях / гімназіях / спеціалізованих школах.
- Вищі результати із читання демонструють учні, у яких один з батьків має вищий рівень освіти або вищий професійний статус. В Україні в невеликих містах і містечках переважає вплив професійного статусу батьків, а в містах і великих містах значущішим є рівень освіти батьків.
- В Україні учні, чиї батьки мають низький професійний статус або здобували освіту протягом 12 років навчання, більше схильні планувати здобуття вищої освіти в майбутньому.
- Найвищого професійного статусу мріють досягти учні, батьки яких мають високий професійний статус, незалежно від рівня їхньої освіти. Учні, чиї батьки мають високий рівень освіти, але не досягли успіху в професії, також мають не високі очікування щодо свого майбутнього професійного статусу.
- Що вищий професійний статус і рівень освіти мають батьки українських 15-річних підлітків, то більшу емоційну підтримку з їхнього боку та впевненість у своїй можливостях відчують підлітки.

ЧИ ВПЛИВАЄ РІВЕНЬ ОСВІТИ ТА ПРОФЕСІЯ БАТЬКІВ НА НАВЧАННЯ ДІТЕЙ?

НАЙНАДІЙНИШИМ ПОКАЗНИКОМ
МАЙБУТНІХ УСПІХІВ ДИТИНИ В ШКОЛІ
ТА НАДАЛІ – У ПРОФЕСІЇ Є ЇЇ СІМ'Я

Ще відомий французький соціолог П'єр Бурд'є (Pierre Bourdieu), який зробив вагомий внесок у розвиток теорії соціального класу та культурного капіталу¹, у своїх дослідженнях показав, що статус сім'ї має великий вплив на успіхи дитини в школі. Згідно з його теорією, статус сім'ї можна вимірювати за допомогою поняття «культурний капітал». Це означає, що більш високий статус сім'ї (який він пов'язує з більш високим рівнем освіти та культурного розвитку) дає змогу дітям мати більше можливостей для успіху в школі. Наприклад, така сім'я може забезпечити дитині доступ до книг та інших ресурсів, які допоможуть їй краще навчатися та розвивати свої здібності. Крім того, діти з таких сімей зазвичай мають більше можливостей для отримання високоякісної освіти, оскільки їхні батьки можуть дозволити собі платити за дорогі школи та університети. Водночас діти з менш привілейованих сімей можуть стикатися зі значною кількістю перешкод на шляху до успіху в школі. Вони можуть мати гірший доступ до ресурсів, необхідних для успішного навчання, та частіше стикаються з низькими очікуваннями щодо своїх досягнень. Бурд'є вважав, що такі перешкоди можуть призвести до «репродукції» соціального статусу, тобто діти з менш привілейованих сімей мають менше можливостей для підвищення свого соціального статусу. Важливо наголосити, що теорія Бурд'є не означає, що успіх у школі та в житті повністю залежить від статусу сім'ї. Інші чинники, такі як індивідуальні здібності, працьовитість, наявність підтримки та мотивації, також відіграють важливу роль у досягненні успіху. Однак статус сім'ї може бути важливим фактором, який визначає доступ до ресурсів і можливостей для успіху.

Численні дослідження доводять, що освіта та професія батьків мають значний вплив на освітні та кар'єрні результати дитини. Батьки, які здобули освіту більш високого рівня та мають успішну кар'єру, можуть слугувати дітям позитивним зразком для наслідування. Вони можуть надихнути своїх дітей на здобуття вищої освіти та спонукати їх до успішної кар'єри. Батьки прагнуть передати свої цінності та переконання дітям через свою поведінку. Добре освічені батьки можуть надати кращу академічну підтримку своїм дітям. Вони швидше розуміють освітню систему й можуть допомогти з домашніми та іншими навчальними завданнями. У розмовах з дітьми батьки можуть демонструвати своє ставлення до шкільних предметів, роз'яснювати їх актуальність для майбутнього, заохочувати дітей докладати більше зусиль до їх вивчення. Наприклад, наявність у сім'ї хоча б одного члена, кар'єра якого пов'язана з математикою, сприяє більш позитивному ставленню учня до цього предмета та підвищенню успішності у відповідній галузі, яке еквівалентне одному року навчання². Також дослідження показують, що рівень освіти, професія батьків та інтерес, який вони показують до навчання своїх дітей, найкраще можуть передбачити рівень читачьких навичок їхніх дітей. Крім того виявлено, що коли середній або високий рівень освіти має мати, результати учнів кращі, ніж коли такого рівня досягає лише батько³.

Результати навчання учнів сильно корелюють з тим, ким працюють батьки учнів: учні, чиї батьки є професіоналами високого рівня, зазвичай мають вищі результати з математики, ніж ті їхні однолітки, чиї батьки мають прості професії⁴. Водночас у деяких країнах учні, незалежно від виду діяльності їхніх батьків, мають вищі результати PISA, ніж учні з інших країн, чиї батьки є професіоналами. Цей факт свідчить про те, що дітям працівників фабрик і заводів і дітям юристів та лікарів можуть надаватися однаково високоякісні освітні можливості. Саме тому PISA приділяє значну увагу вимірюванню соціально-економічного та культурного статусу сім'ї, використовуючи для цього індекс ESCS, який ураховує три основні фактори: освіту батьків, професію батьків і матеріальні ресурси сім'ї. Підхід до вимірювання такого показника постійно вдосконалюється⁵, оскільки він дає змогу не тільки оцінити вплив соціального статусу на успішність учнів, а й виявити можливі нерівності в освітньому процесі між різними соціальними групами.

¹ Bourdieu P. (1986). Forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), Handbook of theory and research for sociology of education (pp. 241–258). New York: Greenwood Press.

² Giannelli G.C., Rapallini C. (2018). Parental Occupation and Children's School Outcomes in Math, IZA Discussion Papers, No. 11395, Institute of Labor Economics (IZA), Bonn. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/180413/1/dp11395.pdf>.

³ Vázquez-Cano E., De la Calle-Cabrera A. M., Hervás-Gómez C., & López-Meneses E. (2020). Socio-family context and its influence on students' PISA reading performance scores: Evidence from three countries in three continents. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 20(2), 50 - 62. <http://dx.doi.org/10.12738/iestp.2020.2.004>.

⁴ PISA у центрі уваги. Вип. 36: Чи впливає на результати навчання учнів робота їхніх батьків? http://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/PISA_in-focus_36.pdf.

⁵ Avvisati F. (2020). The measure of socio-economic status in PISA: a review and some suggested improvements. *Large-scale Assess Education*, 8. <https://doi.org/10.1186/s40536-020-00086-x>.

НА ОСНОВІ ЧОГО РОБИМО ВИСНОВКИ?

ПИТАННЯ АНКЕТ, ВІДПОВІДІ НА ЯКІ ВИКОРИСТАНО ДЛЯ АНАЛІЗУ

Питання ST005 з анкети учня / студента

Q05	Який рівень середньої освіти з наведеного нижче переліку здобула Ваша мати / опікунка / піклувальниця?
ST005	Будь ласка, оберіть одну відповідь, указавши найвищий рівень.
ST005Q01TA	Повна загальна середня освіта (десять, одинадцять класів) ☐ ₀₁
ST005Q02TA	Професійно-технічна освіта (десять, одинадцять класів) ☐ ₀₂
ST005Q03TA	Базова середня освіта (вісім-дев'ять класів) ☐ ₀₃
ST005Q04TA	Початкова освіта (три-чотири класи) ☐ ₀₄
ST005Q05TA	Вона не здобула початкової освіти ☐ ₀₅

Питання ST006 з анкети учня / студента

Q06	Чи має Ваша мати / опікунка / піклувальниця якусь кваліфікацію з наведеного нижче переліку?		
ST006	Будь ласка, оберіть одну відповідь у кожному рядку.		
		Так	Ні
ST006Q01TA	Кандидат наук / доктор філософії або доктор наук	☐ ₀₁	☐ ₀₂
ST006Q02TA	Магістр, спеціаліст або бакалавр	☐ ₀₁	☐ ₀₂
ST006Q03TA	Молодший спеціаліст	☐ ₀₁	☐ ₀₂
ST006Q04TA	Молодший бакалавр або кваліфікований робітник	☐ ₀₁	☐ ₀₂

Питання SC007 з анкети учня / студента

Q07	Який рівень середньої освіти з наведеного нижче переліку здобув Ваш батько / опікун / піклувальник?
ST007	Будь ласка, оберіть одну відповідь, указавши найвищий рівень.
ST007Q01TA	Повна загальна середня освіта (десять, одинадцять класів) ☐ ₀₁
ST007Q02TA	Професійно-технічна освіта (десять, одинадцять класів) ☐ ₀₂
ST007Q03TA	Базова середня освіта (вісім-дев'ять класів) ☐ ₀₃
ST007Q04TA	Початкова освіта (три-чотири класи) ☐ ₀₄
ST007Q05TA	Він не здобув початкової освіти ☐ ₀₅

Питання ST008 з анкети учня / студента

Q08	Чи має Ваш батько / опікун / піклувальник якусь кваліфікацію з наведеного нижче переліку?		
ST008	Будь ласка, оберіть одну відповідь у кожному рядку.		
		Так	Ні
ST008Q01TA	Кандидат наук / доктор філософії або доктор наук	☐ ₀₁	☐ ₀₂
ST008Q02TA	Магістр, спеціаліст або бакалавр	☐ ₀₁	☐ ₀₂
ST008Q03TA	Молодший спеціаліст	☐ ₀₁	☐ ₀₂
ST008Q04TA	Молодший бакалавр або кваліфікований робітник	☐ ₀₁	☐ ₀₂

Питання ST014 з анкети учня / студента

Q12	Наступні два питання стосуються роботи Вашої матері / опікунки / піклувальниці.
ST014Q01TA	Яка основна робота Вашої матері / опікунки / піклувальниці? Будь ласка, запишіть назву професії. _____ ₀₁
ST014Q02TA	Чим Ваша мати / опікунка / піклувальниця займається на своїй основній роботі? Будь ласка, опишіть одним реченням, чим саме вона займається чи займалася на цій роботі. _____ ₀₁

Питання ST015 з анкети учня / студента

Q13	Наступні два питання стосуються роботи Вашого батька / опікуна / піклувальника.
ST015Q01TA	Яка основна робота Вашого батька / опікуна / піклувальника? (наприклад, учитель, лікар, продавець, кухар тощо) Будь ласка, запишіть назву професії. _____ ₀₁
ST015Q02TA	Чим Ваш батько / опікун / піклувальник займається на своїй основній роботі? Будь ласка, опишіть одним реченням, чим саме він займається чи займався на цій роботі. _____ ₀₁

Для характеристики впливу рівня освіти та професійного статусу батьків на навчання та результати учнів⁶ і порівняння цих даних в Україні з даними референтних країн⁷ використовувалися деякі допоміжні показники, побудовані на основі відповідей на питання учнівських анкет.

Рівень освіти батьків. Відповіді учнів на питання ST005, ST006, ST007 та ST008 стосовно освіти їхніх батьків класифікувалися відповідно до міжнародної стандартної класифікації освіти ISCED 1997. Показники рівня освіти матері (**MISCED**) та батька (**FISCED**) отримані шляхом перекодування відповідей учнів у такі категорії: (0) Вона / він не здобула(в) початкової освіти; (1) <ISCED level 1> (Початкова освіта (три-чотири класи)); (2) <ISCED level 2> (Базова середня освіта (вісім-дев'ять класів)); (3) <ISCED level 3B or 3C> (Професійно-технічна освіта (десять, одинадцять класів)); (4) <ISCED level 3A> (Повна загальна середня освіта (десять, одинадцять класів)) та/або <ISCED level 4> (післясередня, не вища освіта); (5) <ISCED level 5B> (перший етап вищої освіти); (6) <ISCED level 5A> та /або <ISCED level 6> (вища та післядипломна освіта). Також було побудовано показник, що відповідає вищому рівню освіти одного з батьків (**HISCED**). Для забезпечення порівнюваності рівня освіти батьків між країнами на основі цього показника було отримано показник, що характеризує кількість років навчання батьків (**PARED**). Щоб уникнути проблем, пов'язаних з неправильною інформацією про освіту батьків, у PISA-2018 урахувалися відповіді на питання ST006 та ST008 щодо кваліфікації батьків після закінчення середньої школи лише для тих учнів, які в питаннях ST005 та ST007 повідомили, що їхні батьки мають принаймні базову середню освіту. Перехід від рівнів ISCED до кількості років навчання було здійснено з використанням модальних (теоретичних) років навчання в різних країнах для кожного рівня ISCED і відображено в показнику **PAREDINT**, який далі використовувався при побудові індексу соціально-економічного та культурного статусу учнів ESCS. Не всі значення показника PAREDINT (3, 6, 9, 12, 14.5, 16) траплялися в усіх референтних країнах, тому тут при порівнянні між країнами деякі категорії об'єднувалися.

Професійний статус батьків. Відповіді учнів на відкриті питання ST014 та ST015 стосовно професії їхніх батьків було закодовано чотиризначними кодами професій відповідно до міжнародних стандартів класифікації ISCO-08. У базі даних PISA це змінні OCOD1 та OCOD2. Поділ професій на групи, які потребують високої, середньої чи низької кваліфікації, було здійснено відповідно до першої цифри кодів класифікації професій ISCO-08. Професії, що характеризуються високою кваліфікацією, відповідають кодам ISCO від 1 до 3; середньою – кодам від 4 до 8; низькою – коду 9. Далі ці значення було відображено на шкалі міжнародного соціально-економічного індексу професійного статусу ISEI (International socio-economic index of occupational status)⁸ та обчислено показники професійного статусу матері (**BMMJ1**), батька (**BMMJ2**) та вищого професійного статусу одного з батьків (**HISEI**). Показник **BSMJ** характеризує планований учнем на майбутнє його професійний статус. Вищі значення кожного із цих показників характеризують вищий професійний статус. У PISA-2018 значення ISEI 17 (яке еквівалентне коду ISCO 9000, що відповідає основній групі «Елементарні професії») також було віднесено до псевдо-ISCO-кодів 9701, 9702 і 9703 («Веду домашню роботу, виховую дітей», «Навчаюся», «Пенсіонер, на допомозі по безробіттю»). Показник HISEI використовувався при побудові індексу соціально-економічного та культурного статусу учнів ESCS.

Попри те, що результати учнів залежно від ESCS-індексу вже досліджувалися, тут акцентуємо увагу на окремих складниках цього індексу, а саме: рівні освіти та професійному статусові їхніх батьків. Крім результатів учнів, досліджуємо вплив окремо рівня освіти та професійного статусу батьків на відчуття учнями емоційної підтримки з боку батьків (індекс EMOSUPS, який побудовано на основі відповідей учнів на питання анкети ST123), віри у свої сили та можливості (індекс RESILIENCE, який побудовано на основі відповідей учнів на питання анкети ST188) та на плани учнів щодо рівня своєї майбутньої освіти та професії. Більше про ці індекси та кар'єрні очікування учнів можна знайти в попередніх випусках «PISA-2018: Україна в центрі уваги»⁹.

⁶ У дослідженні PISA в Україні беруть участь 15-річні здобувачі освіти різних типів закладів освіти – як загальноосвітніх шкіл, навчально-вихованих комплексів, ліцеїв, гімназій, колегіумів, так і закладів професійної (професійно-технічної) освіти та закладів вищої освіти I-II рівнів акредитації. Тому в анкетах використовуємо подвійну номінацію «учні / студенти». У цьому матеріалі всіх здобувачів узагальнено позначено «учні», а заклади освіти в узагальненому значенні – «школи».

⁷ Референтні країни — це країни, освітні характеристики й результати успішності 15-річних учнів яких узято для порівняння з аналогічними параметрами України. Відбір країн було проведено на підставі врахування подібності соціально-економічного становища цих країн із соціально-економічним становищем нашої країни або з огляду на їхню культурну чи історичну близькість до України. До переліку референтних країн увійшли: Білорусь, Естонія, Грузія, Молдова, Польща, Угорщина та Словачька Республіка. Серед них Естонія та Польща за результатами PISA-2018 мають найвищі результати із читання, математики й природничо-наукових дисциплін, а Грузія та Молдова – найнижчі.

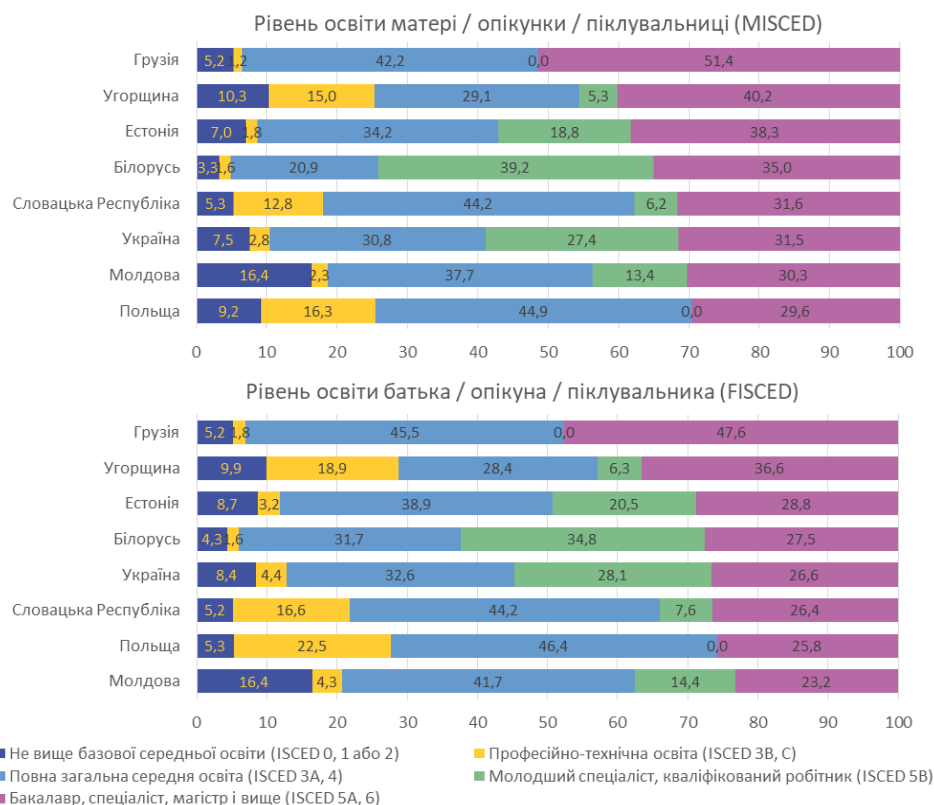
⁸ Ganzeboom, H. and D. Treiman (2003), Three Internationally Standardised Measures for Comparative Research on Occupational Status. In *Advances in Cross-National Comparison*, Springer US, Boston, MA, http://dx.doi.org/10.1007/978-1-4419-9186-7_9.

⁹ PISA-2018: Україна в центрі уваги. <http://pisa.testportal.gov.ua/pisa-2018-ukrayina-v-czentr-uvagy/>

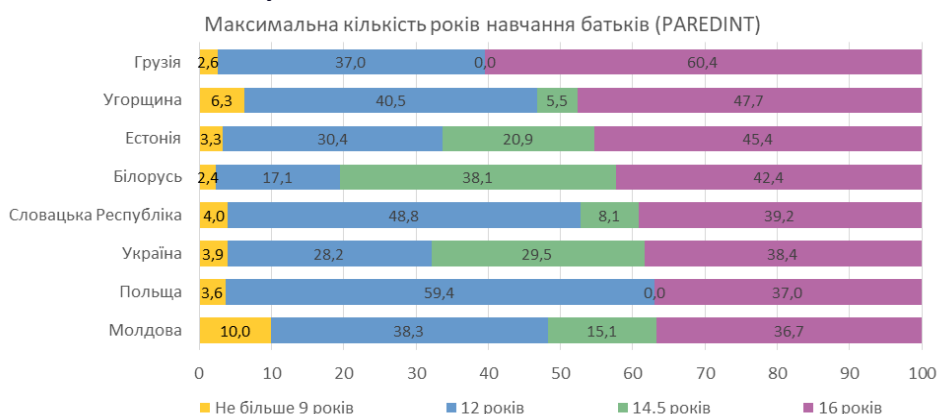
ЯКИЙ РІВЕНЬ ОСВІТИ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СТАТУС МАЛИ БАТЬКИ 15-РІЧНИХ ПІДЛІТКІВ НА 2018 РІК?

У ВСІХ РЕФЕРЕНТНИХ КРАЇНАХ БІЛЬШІСТЬ БАТЬКІВ МАЮТЬ ПОВНУ ЗАГАЛЬНУ СЕРЕДНЮ ОСВІТУ І НЕ МЕНШ НІЖ 12 РОКІВ НАВЧАННЯ

У всіх референтних країнах переважна більшість 15-річних підлітків указали, що їхні матері чи батьки мають принаймні повну загальну середню освіту. Вищу освіту (на рівні бакалавра, спеціаліста, магістра чи вищому) частіше мають матері, ніж батьки. Частка учнів, рідні яких (особливо батьки) мають професійно-технічну освіту, вища в Польщі, Угорщині та Словацькій Республіці. У Молдові найбільше учнів (16%), рідні яких мають рівень освіти не вищий базової. У Грузії майже 50% учнів указали, що мати або батько мають вищу освіту.

У всіх країнах для здобуття відповідного рівня освіти більшість батьків провчилися принаймні 12 років. Від 37% у Молдові до 60% у Грузії один з батьків вчився 16 років для досягнення свого рівня освіти. У Молдові кожен десятий учень проживає в родині, де вищий рівень освіти одного з батьків відповідає не більше 9 рокам навчання.

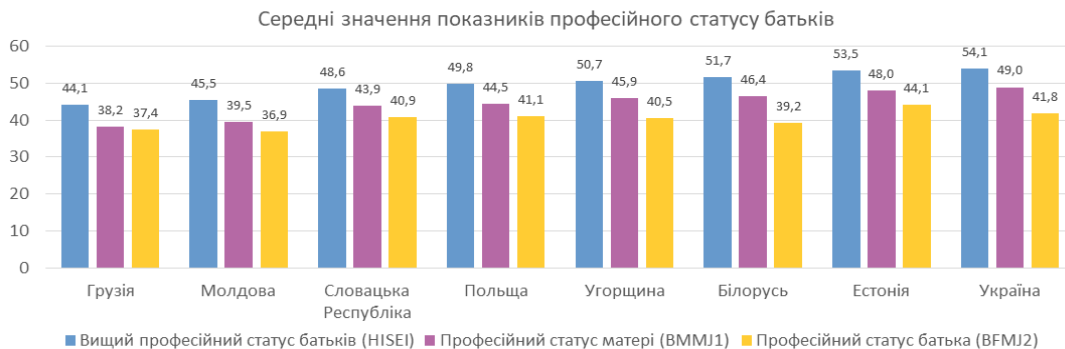

У ВСІХ РЕФЕРЕНТНИХ КРАЇНАХ СЕРЕДНІЙ ПРОФЕСІЙНИЙ СТАТУС МАТЕРІВ ТРОХИ ВИЩИЙ, НІЖ БАТЬКІВ

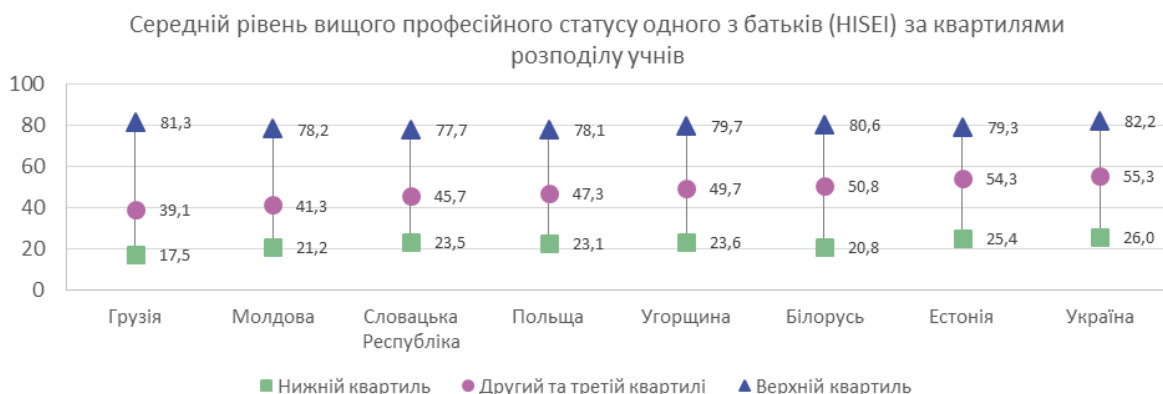
У всіх референтних країнах матері 15-річних підлітків частіше, ніж батьки, працюють у професіях як високої, так і найнижчої кваліфікації. Серед батьків переважають професії, що потребують середньої кваліфікації.

Для референтних країн значення показника професійного статусу батьків (HISEI) коливається в межах від мінімального 11.01 до максимального 88.96. Найвищим є середній рівень професійного статусу батьків учнів-учасників PISA-2018 в Україні, а найнижчим – у Грузії. Середній професійний статус матерів у всіх референтних країнах дещо вищий, ніж відповідний показник для батьків. Дійсно, жінки частіше працюють у професіях, які за міжнародною класифікацією мають вищий рівень і потребують вищого рівня освіти.

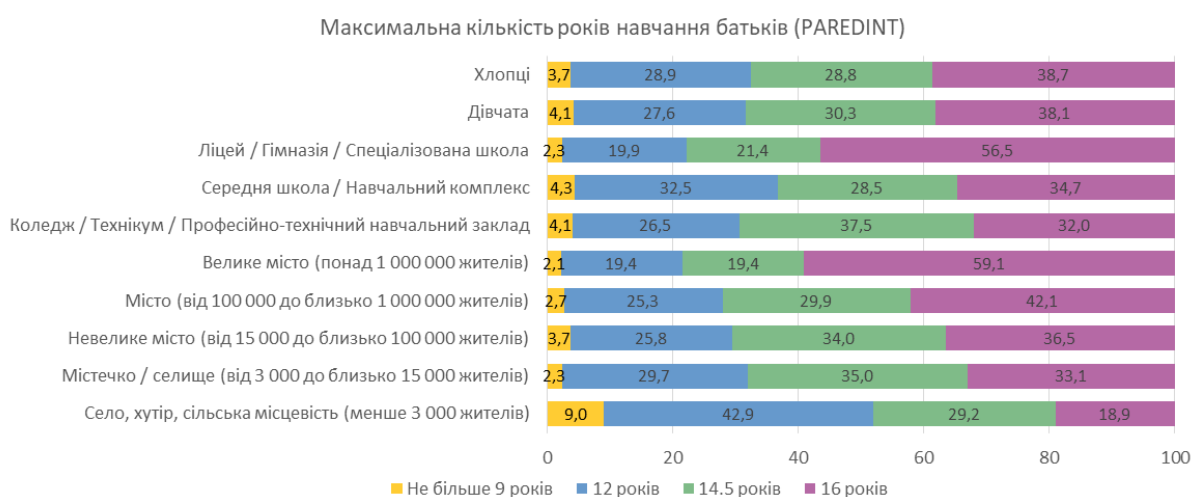

У Грузії та Молдові спостерігається незначна поляризація показника професійного статусу батьків: четвертина учнів у верхній частині розподілу відрізняється за цим показником від середньої частини учнів значно більше, ніж учні з нижньої четвертини розподілу. В Естонії та Україні, навпаки, верхня частина розподілу більше тяжіє до середньої, ніж нижня.

РІВЕНЬ ОСВІТИ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СТАТУС БАТЬКІВ ВИЩИЙ У ВЕЛИКИХ МІСТАХ ТА В ЛІЦЕЯХ, ГІМНАЗІЯХ І СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ШКОЛАХ

У великих містах та в ліцелях, гімназіях і спеціалізованих школах більше половини учнів мають одного з батьків з рівнем освіти, що потребував принаймні 16 років навчання (це відповідає рівню бакалавра, спеціаліста, магістра або вище). У сільській місцевості таких учнів найменше. Натомість там половина учнів указала, що їхні батьки мають рівень освіти не вищий, ніж повна загальна середня, що потребувало не більше 12 років навчання. У невеликих містах і містечках кожен третій учень проживає в сім'ї, де вищий рівень одного з батьків відповідає 14.5 рокам навчання (молодший спеціаліст, кваліфікований робітник).

Середній показник професійного статусу принаймні одного з батьків найвищий також у великих містах і в ліцелях, гімназіях, спеціалізованих школах. У сільській місцевості батьки учнів працюють переважно в професіях, які за міжнародною класифікацією належать до нижчого рівня. Учні в коледжах, технікумах і ПТНЗ мають батьків, середній професійний статус яких нижчий, ніж в батьків учнів з інших закладів освіти.

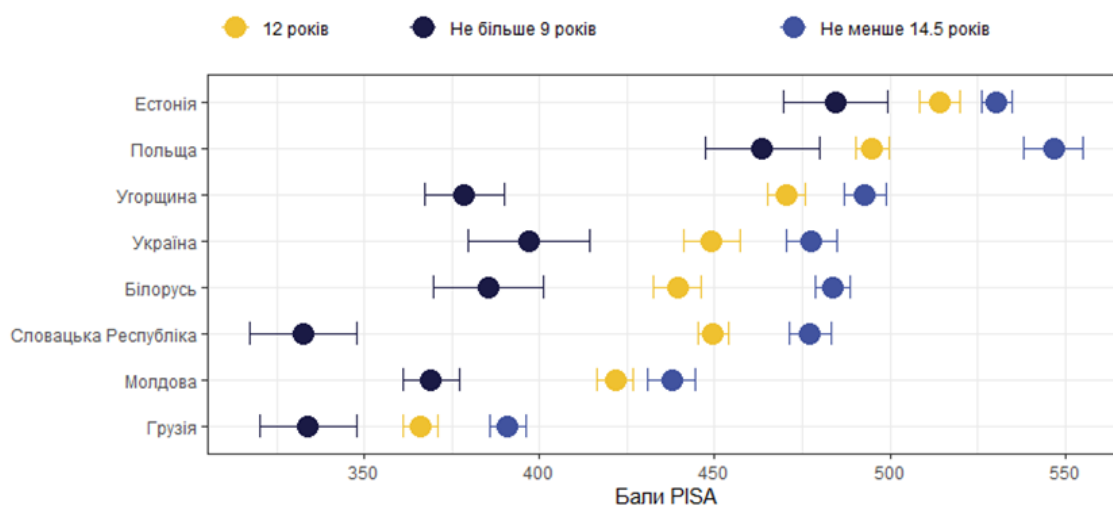

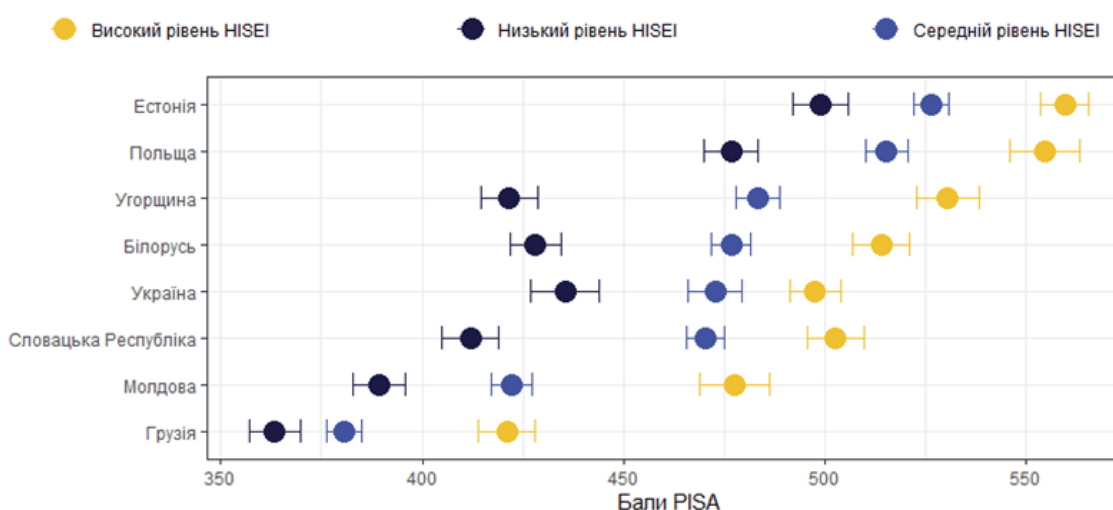
ЯК РІВЕНЬ ОСВІТИ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СТАТУС БАТЬКІВ ПОВ'ЯЗАНІ З РЕЗУЛЬТАТАМИ УЧНІВ?

ВИЩІ РЕЗУЛЬТАТИ ІЗ ЧИТАННЯ В УСІХ РЕФЕРЕНТНИХ КРАЇНАХ ДЕМОНСТРУЮТЬ УЧНІ, ЧИЇ БАТЬКИ МАЮТЬ ВИЩИЙ РІВЕНЬ ОСВІТИ ТА ВИЩИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ СТАТУС

У всіх референтних країнах вищий рівень освіти батьків, який відповідає більшій кількості років навчання, пов'язаний з вищими результатами PISA із читання. Категорія «Не менше 14.5 років» включає значення 14.5 та 16 років, оскільки в Грузії та Польщі термін навчання 14.5 років не передбачений. Але навіть за такого об'єднання категорій різниця між результатами учнів є значущою на рівні 0.05 в усіх референтних країнах.

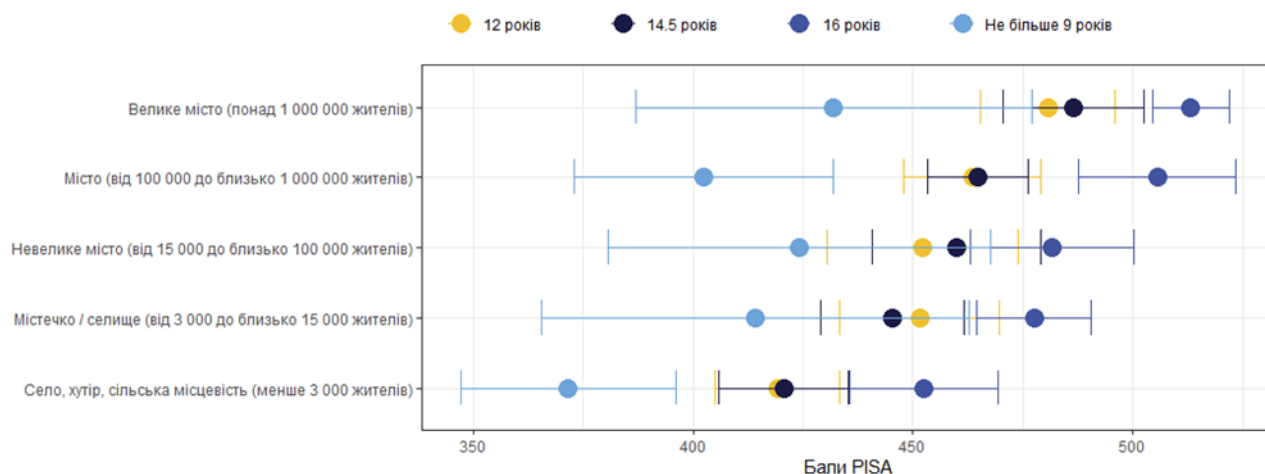
У всіх референтних країнах учні, чиї батьки мають вищий професійний статус¹⁰, мають суттєво вищі результати PISA із читання.

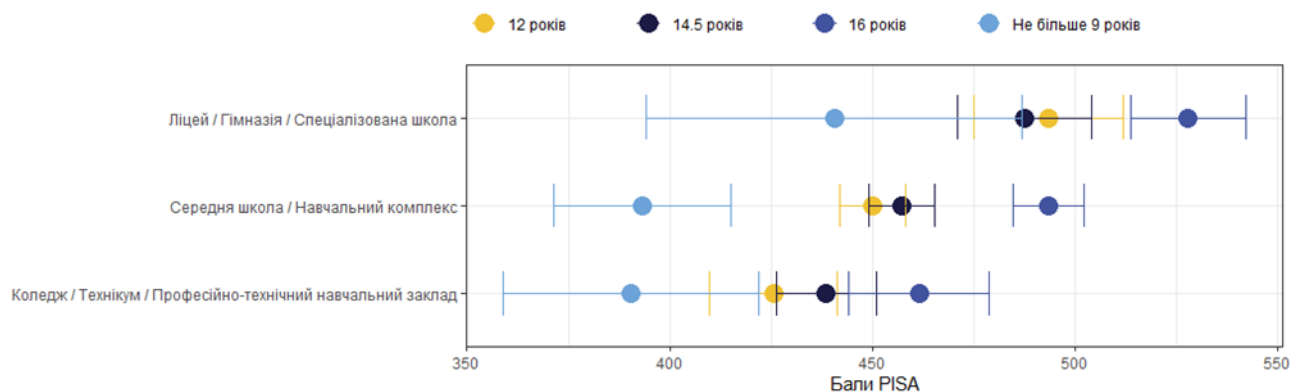
¹⁰ Високий рівень професійного статусу батьків мають 25% учнів у верхній частині розподілу показника НІСЕІ для кожної країни окремо. 25% учнів у нижній частині розподілу мають батьків з низьким професійним статусом. Решта учнів (другий і третій квартилі) мають батьків із середнім професійним статусом.

**РІВЕНЬ ОСВІТИ БАТЬКІВ
ПОЗИТИВНО ПОВ'ЯЗАНИЙ
З УСПІШНІСТЮ УЧНІВ НЕЗАЛЕЖНО
ВІД ТИПУ НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ ЧИ
ТИПУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ**

Хоча рівень освіти батьків позитивно пов'язаний з успішністю учнів незалежно від типу населеного пункту чи типу закладу освіти, в Україні результати учнів, чиї батьки навчалися 12 чи 14.5 років (здобули відповідно повну загальну середню освіту або освіту на рівні молодшого спеціаліста, молодшого бакалавра або кваліфікованого робітника) суттєво не відрізняються в усіх типах населених пунктів та типах закладів освіти. У містах і великих містах учні, у яких один з батьків навчався не менше 16 років (здобув освіту на рівні бакалавра, спеціаліста, магістра або вищому) мають суттєво вищі результати, ніж інші їхні однолітки. У містах і селах помітно нижчі результати мають учні, чиї батьки здобували освіту не більше 9 років.

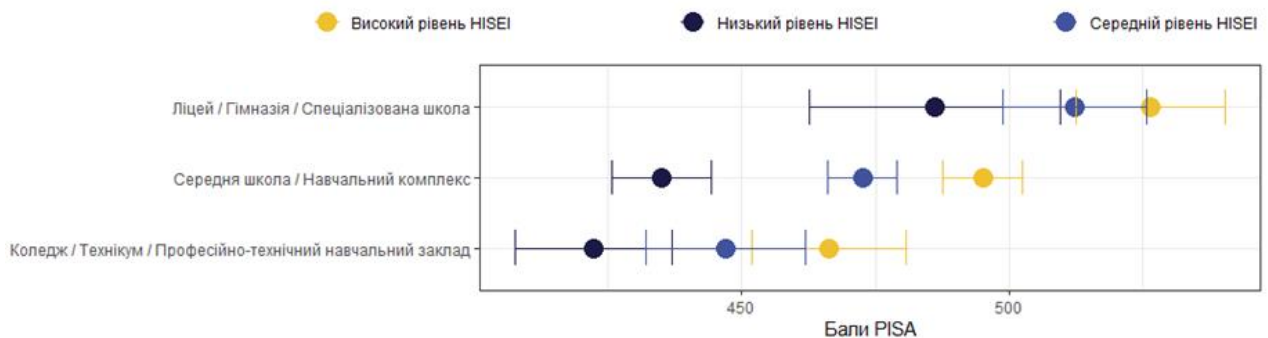
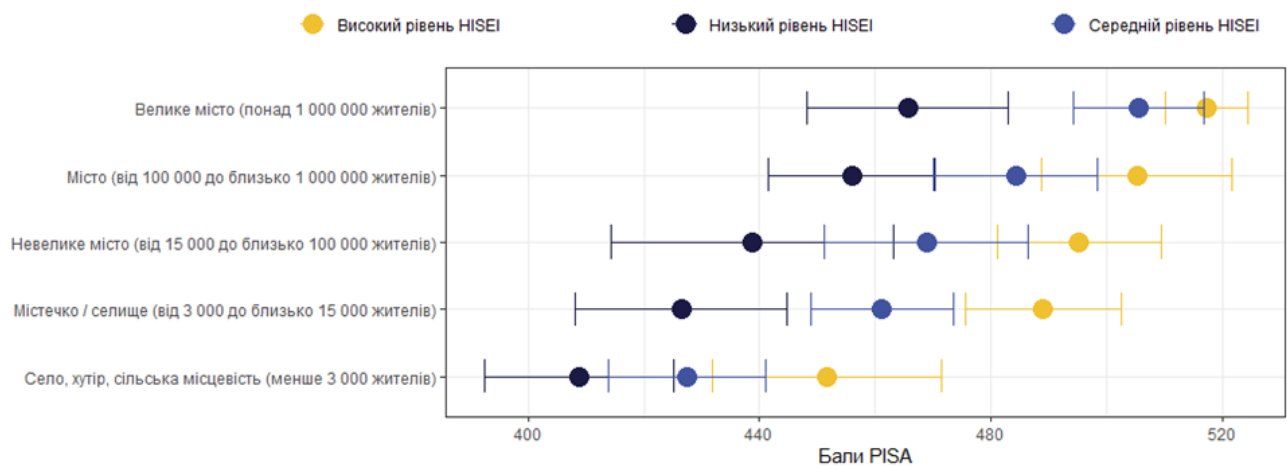

У ліцейх, гімназіях і спеціалізованих школах та в середніх школах і навчальних комплексах учні, у яких один з батьків має освіту, здобуту протягом не менше 16 років, демонструють суттєво вищі результати із читання. На результати учнів коледжів, технікумів і ПТНЗ освіта батьків мало впливає: суттєво розрізняються лише результати учнів, чиї батьки вчилися найменше (9 і менше років) та найбільше (16 років).

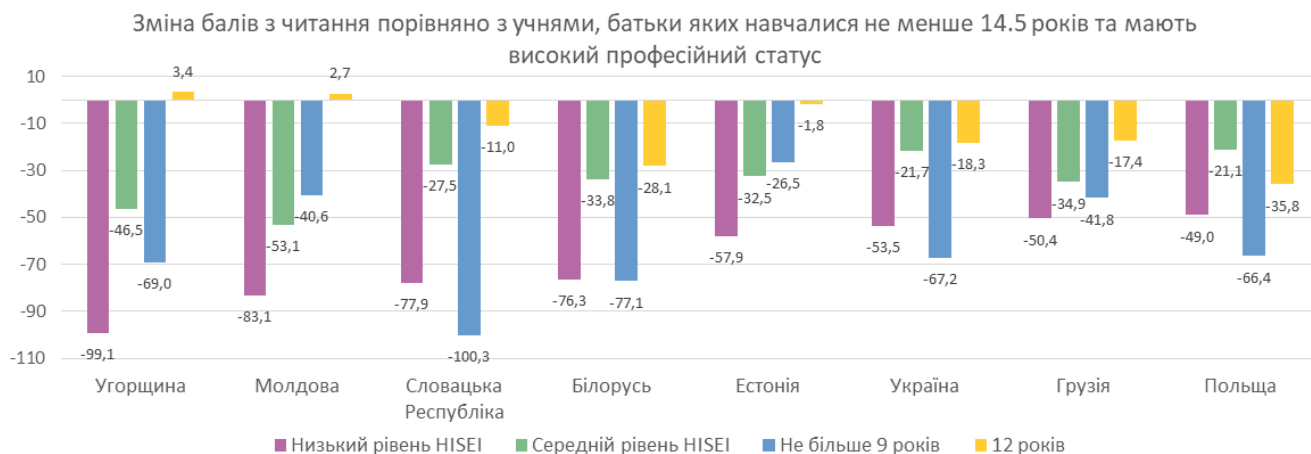
ПРОФЕСІЙНИЙ СТАТУС БАТЬКІВ ПОЗИТИВНО ПОВ'ЯЗАНИЙ З УСПІШНІСТЮ УЧНІВ НЕЗАЛЕЖНО ВІД ТИПУ НАСЕЛЕННОГО ПУНКТУ ЧИ ТИПУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Вищий професійний статус батьків асоціюється з вищими досягненнями учнів незалежно від типу населеного пункту чи типу закладу освіти, але різниця в досягненнях не завжди є статистично значущою між сусідніми рівнями HISEI. Однак результати учнів, чії батьки мають високий професійний статус, істотно вищі, ніж тих учнів, чії батьки мають низький професійний статус, у всіх типах населених пунктів і закладів освіти. Суттєві відмінності в результатах із читання між усіма трьома рівнями професійного статусу батьків демонструють учні в містечках і селищах та в середніх школах і навчальних комплексах.

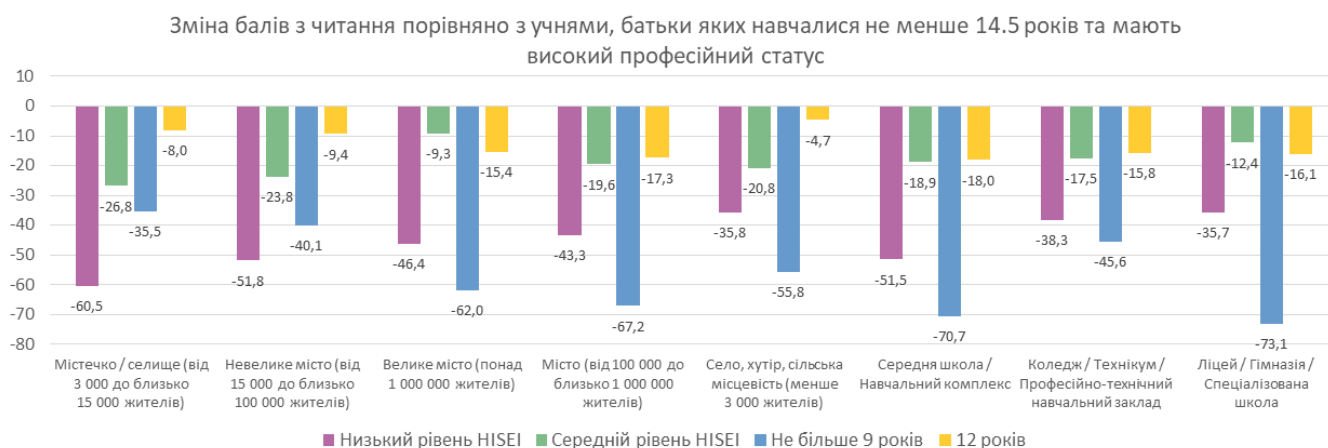

У ДЕЯКИХ РЕФЕРЕНТНИХ КРАЇНАХ НА РЕЗУЛЬТАТИ УЧНІВ БІЛЬШЕ ВПЛИВАЄ ПРОФЕСІЙНИЙ СТАТУС, НІЖ РІВЕНЬ ОСВІТИ БАТЬКІВ

У всіх референтних країнах, крім Польщі, найменше відрізняються результати учнів, батьки яких провчилися 12 років, і тих, чиї батьки вчилися не менше 14.5 років¹¹. В Угорщині та Молдові учні, батьки яких мають високий професійний статус, але навчалися 12 років, мають навіть незначно вищі результати, ніж учні, батьки яких навчалися 14.5 або 16 років. У Білорусі, Естонії, Угорщині, Грузії та Молдові професійний статус батьків впливає на учнівські результати більшою мірою, ніж рівень освіти батьків.

В Україні в невеликих містах і містечках переважає вплив професійного статусу батьків, а в містах і великих містах більш значущим є вплив рівня освіти батьків. У селах результати учнів, батьки яких вчилися протягом 12 та не менше 14.5 років, мало відрізняються. У ліцей, гімназіях і спеціалізованих школах більший вплив на результати учнів має рівень освіти батьків, ніж їхній професійний статус.

¹¹ Тут результати отримано з регресійних моделей, предикторами яких є одночасно кількість років навчання та професійний статус батьків. Базові бали розраховано для учнів, батьки яких навчалися не менш ніж 14.5 років і мають високий професійний статус.

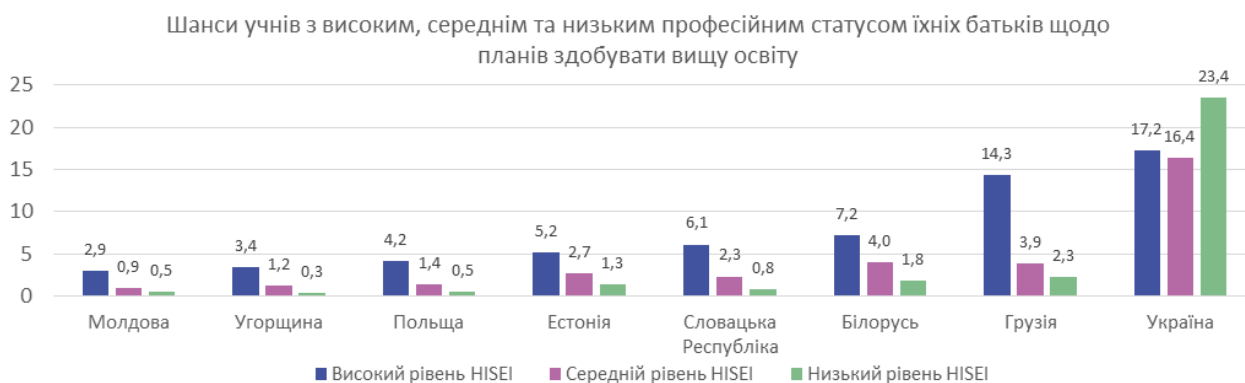
ЯК РІВЕНЬ ОСВІТИ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СТАТУС БАТЬКІВ ВПЛИВАЮТЬ НА КАР'ЄРНІ ОЧІКУВАННЯ УЧНІВ У МАЙБУТНЬОМУ?

У РЕФЕРЕНТНИХ КРАЇНАХ БІЛЬШ СХИЛЬНІ ПЛАНУВАТИ ВИЩУ ОСВІТУ ТІ УЧНІ, БАТЬКИ ЯКИХ МАЮТЬ ВИЩИЙ РІВЕНЬ ОСВІТИ ТА ВИЩИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ СТАТУС

У більшості референтних країн шанси того, що учні плануватимуть у майбутньому здобути вищу освіту, збільшуються зі збільшенням рівня освіти їхніх батьків¹². У всіх країнах, крім України, учні, батьки яких вчилися протягом 14.5 або 16 років, мають найвищі шанси щодо планів здобути в майбутньому вищу освіту, порівняно з їхніми однолітками, батьки яких мають нижчий рівень освіти. В Україні, навпаки, діти найбільш освічених батьків менше схильні планувати здобуття вищої освіти¹³.

У більшості референтних країн, крім України, шанси того, що учні плануватимуть у майбутньому здобути вищу освіту, збільшуються зі збільшенням професійного статусу їхніх батьків. В Україні до здобуття вищої освіти більше прагнуть діти батьків з низьким професійним статусом.

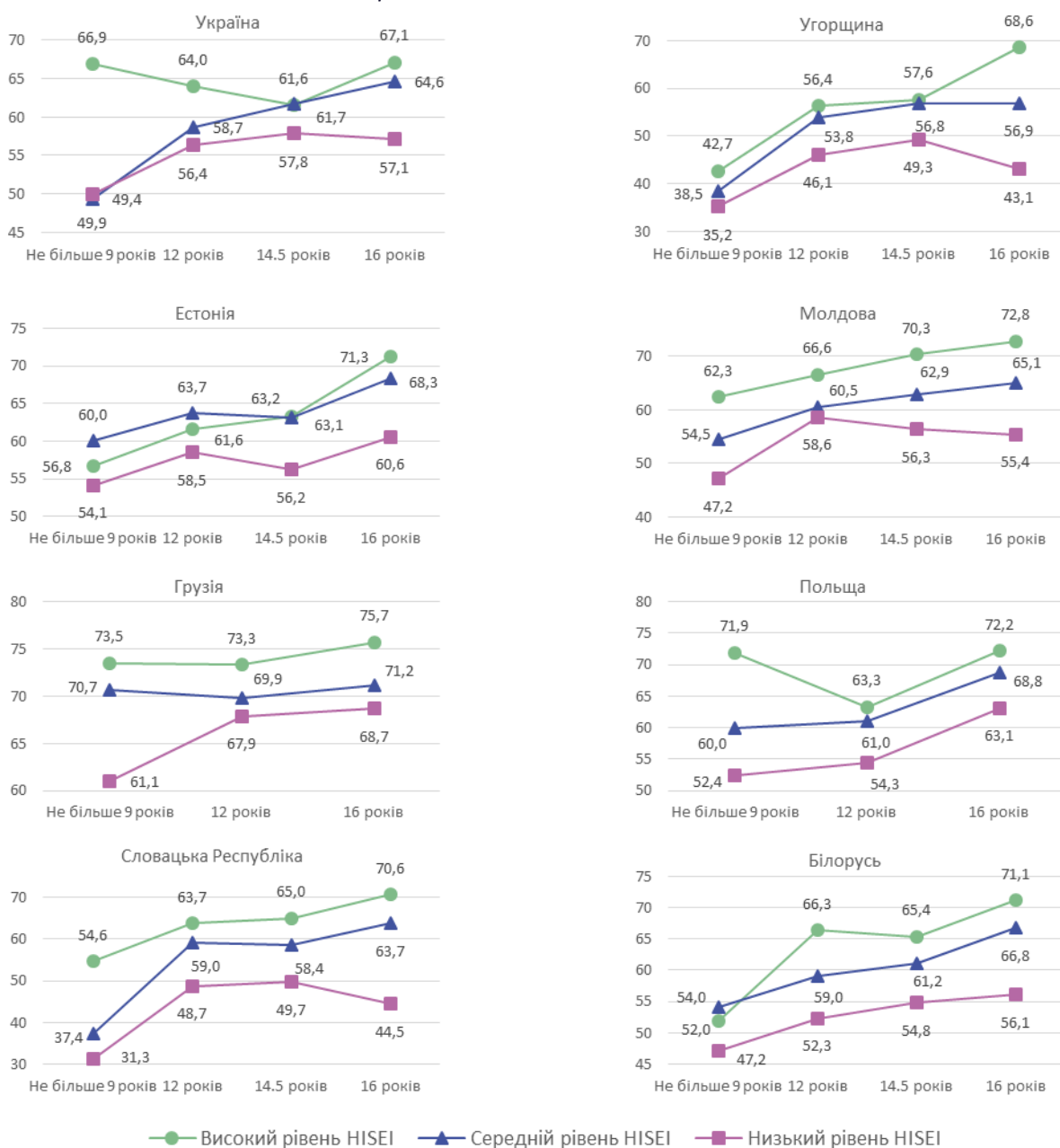
¹² Шанси того, що учні схильні до здобуття вищої освіти в майбутньому, отримано за допомогою логістичної регресії із залежною змінною, що поділяє учнів на дві категорії: тих, які планують у майбутньому здобувати вищу освіту, та тих, які не планують цього.

¹³ В Україні 94,1% учнів указали, що планують здобувати вищу освіту. Як показано в попередньому випуску «PISA-2018: Україна в центрі уваги. Якими є кар'єрні очікування учнів у майбутньому?» (вип. 26), цей відсоток ще вищий серед учнів з низьким соціально-економічним статусом.

У ВСІХ РЕФЕРЕНТНИХ КРАЇНАХ ЩО ВИЩИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ СТАТУС МАЮТЬ БАТЬКИ, ТО ВИЩИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ СТАТУС МРІЮТЬ ЗДОБУТИ ЇХНІ ДІТИ

У всіх референтних країнах плани учнів щодо своєї майбутньої кар'єри залежать від того, який рівень освіти та професійний статус мають їхні батьки: що вищий професійний статус батьків, то вищий професійний статус мріють здобути їхні діти. У всіх країнах найвищий професійний статус мріють досягти учні, батьки яких вчилися 16 років і мають високий професійний статус. Найнижчі сподівання щодо своєї майбутньої професії мають учні, батьки яких вчилися не більше 9 років і мають низький професійний статус. Учні, чиї батьки мають високий рівень освіти, але не досягли успіху в професії, також мають невисокі очікування щодо свого майбутнього професійного статусу.

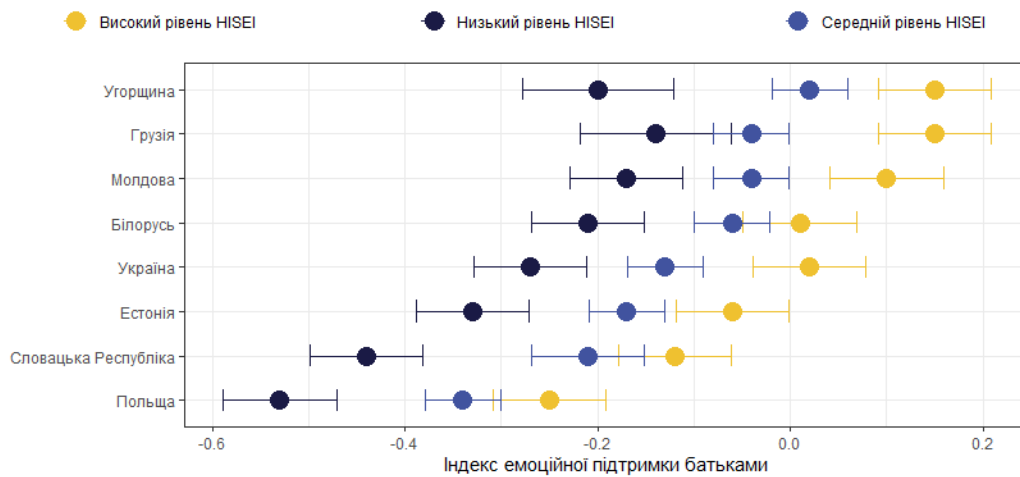
Очікуваний професійний статус учнів залежно від професійного статусу та років навчання їхніх батьків

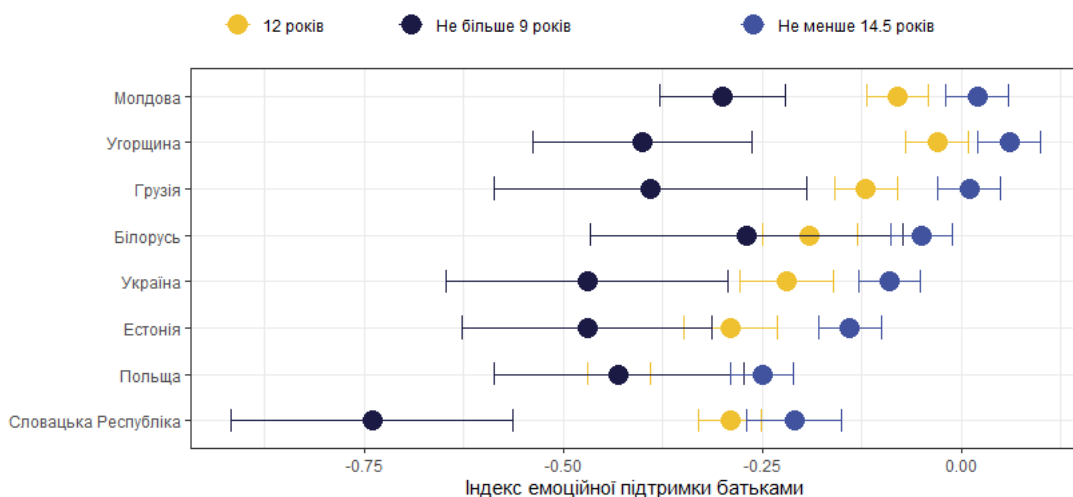
ЯК РІВЕНЬ ОСВІТИ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СТАТУС БАТЬКІВ ПОВ'ЯЗАНІ З ВІДЧУТТЯМ УЧНЯМИ ЕМОЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ВІРОЮ У СВОЇ СИЛИ?

У ВСІХ РЕФЕРЕНТНИХ КРАЇНАХ ЩО ВИЩИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ СТАТУС І РІВЕНЬ ОСВІТИ МАЮТЬ БАТЬКИ, ТО БІЛЬШУ ЕМОЦІЙНУ ПІДТРИМКУ З ЇХНЬОГО БОКУ ВІДЧУВАЮТЬ ЇХНІ ДІТИ

У всіх референтних країнах вищий професійний статус батьків асоціюється з вищим рівнем емоційної підтримки, яку відчують учні з боку батьків. Не в усіх країнах різниця індексу емоційної підтримки є суттєвою для двох сусідніх рівнів HISEI, але скрізь вона є суттєвою для батьків з низьким і високим рівнем професійного статусу.

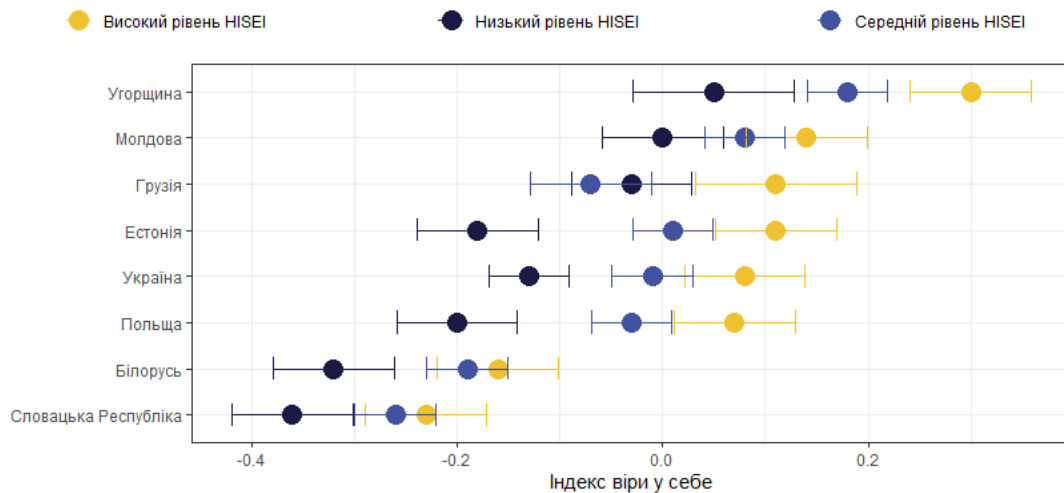

Про більшу емоційну підтримку повідомляють учні, батьки яких мають вищий рівень освіти, хоча в деяких країнах різниця не є значущою. У Польщі, Естонії та Білорусі рівень емоційної підтримки не розрізняється для батьків, які навчалися 12 років або не більше 9 років. У всіх країнах, крім Словацької Республіки, рівень емоційної підтримки відчутно різний для батьків, які здобували освіту протягом 12 років і не менше 14.5 років.

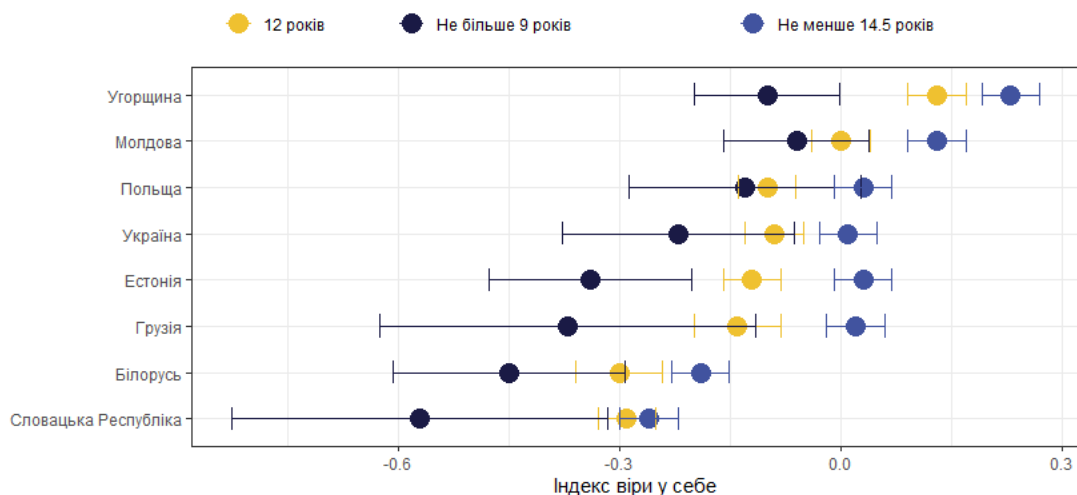

У ВСІХ РЕФЕРЕНТНИХ КРАЇНАХ ВІРА УЧНІВ У СВОЇ СИЛИ ВИЩА, ЯКЩО ЇХНІ БАТЬКИ МАЮТЬ ВИЩИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ СТАТУС І ВИЩИЙ РІВЕНЬ ОСВІТИ

Індекс самоефективності учнів, або їхньої віри у свої сили та можливості, у всіх референтних країнах має найвище середнє значення для учнів, чиї батьки мають високий професійний статус, і суттєво відрізняється від цього індексу для учнів, батьки яких мають низький професійний статус. Лише в Грузії учні, батьки яких мають низький професійний статус, почувалися більше впевненими у своїх силах, ніж їхні однолітки, батьки яких мають середній професійний статус, але різниця не є статистично значущою.

Вищий рівень освіти батьків також асоціюється з вищим рівнем упевненості учнів у своїх можливостях, однак різниця не в усіх референтних країнах є значущою.

РЕЗЮМЕ

У всіх референтних країнах переважна більшість 15-річних підлітків указала, що їхні матері чи батьки мають принаймні повну загальну середню освіту (що відповідає принаймні 12 рокам навчання). Вищу освіту (на рівні бакалавра, спеціаліста, магістра чи вищому) частіше мають матері, ніж батьки учнів. Частка учнів, рідні яких мають професійно-технічну освіту, вища в Польщі, Угорщині та Словацькій Республіці. Від 37% у Молдові до 60% у Грузії один з батьків вчився 16 років для досягнення свого рівня освіти. У Молдові кожен десятий учень проживає в родині, де вищий рівень освіти одного з батьків відповідає не більше 9 рокам навчання.

У всіх референтних країнах матері 15-річних підлітків частіше, ніж батьки, працюють у професіях як високої, так і найнижчої кваліфікації. Серед батьків переважають професії, що потребують середньої кваліфікації. Найвищим є середній рівень професійного статусу батьків учнів-учасників PISA-2018 в Україні, а найнижчим – у Грузії. Середній професійний статус матерів у всіх референтних країнах децю вищий, ніж відповідний показник для батьків. У Грузії та Молдові спостерігається незначна поляризація показника професійного статусу батьків.

У всіх референтних країнах вищий рівень освіти батьків, який відповідає більшій кількості років навчання, та їхній вищий професійний статус пов'язані з вищими результатами їхніх дітей у читанні в PISA. У Білорусі, Естонії, Угорщині, Грузії та Молдові професійний статус батьків впливає на учнівські результати більшою мірою, ніж їхній рівень освіти.

У всіх референтних країнах, крім України, діти більш освічених батьків з вищим професійним статусом більше схильні планувати здобуття вищої освіти в майбутньому. В Україні до здобуття вищої освіти більше прагнуть діти батьків з низьким професійним статусом.

У всіх референтних країнах найвищого професійного статусу мріють досягти учні, батьки яких мають високий професійний статус, незалежно від рівня їхньої освіти. Учні, чий батьки мають високий рівень освіти, але не досягли успіху в професії, у більшості країн також мають невисокі очікування щодо свого майбутнього професійного статусу.

У всіх референтних країнах 15-річні підлітки, батьки яких мають вищий професійний статус і вищий рівень освіти, відчувають більшу емоційну підтримку з боку батьків та більш упевнені у свої можливостях.

Автори:

Тетяна Лісова, методистка відділу досліджень та аналітики Українського центру оцінювання якості освіти

Марія Мазорчук, методистка відділу досліджень та аналітики Українського центру оцінювання якості освіти

Ганна Бичко, заступниця начальника відділу досліджень та аналітики Українського центру оцінювання якості освіти

Василь Терещенко, заступник директора Українського центру оцінювання якості освіти

Тетяна Вакуленко, директорка Українського центру оцінювання якості освіти

За більш детальною інформацією звертайтеся до команди PISA Українського центру оцінювання якості освіти: pisa.ukraine@testportal.gov.ua

Із даними дослідження можна попрацювати тут: <https://www.oecd.org/pisa/data/>

Відвідайте сайти:

pisa.testportal.gov.ua
oecd.org/pisa

Читайте також:

Практики шкіл щодо оцінювання навчальних досягнень учнів

1

В Україні 32% та 27% п'ятнадцятирічних підлітків зазначили, що відповідно їхні матері та батьки мають вищу освіту на рівні бакалавра, спеціаліста, магістра або вищому. 38% учнів мають сім'ю, де принаймні хтось із батьків здобував освіту протягом 16 років.

2

В Україні більше половини учнів вказали, що їхні батьки мають повну середню освіту або освіту на рівні молодшого спеціаліста, молодшого бакалавра або кваліфікованого робітника. Водночас 8% мають матір або батька, які здобули освіту не вище базової середньої.

3

В Україні 54% (32%) учнів повідомили, що їхні матері (батьки) мають професію, що за міжнародною класифікацією належить до висококваліфікованих. 15% учнів мають матерів з низько-кваліфікованою професією, а про батьків таке повідомили 11% учнів.

4

Рівень освіти та середній вищий професійний статус одного з батьків суттєвіший у великих містах та в ліцеях / гімназіях / спеціалізованих школах.

5

Вищі результати із читання демонструють учні, у яких один з батьків має вищий рівень освіти або вищий професійний статус. В Україні в невеликих містах і містечках переважає вплив професійного статусу батьків, а в містах і великих містах значущішим є рівень освіти батьків.

6

В Україні учні, чиї батьки мають низький професійний статус або здобували освіту протягом 12 років навчання, більше схильні планувати здобуття вищої освіти в майбутньому.

7

Найвищого професійного статусу мріють досягти учні, батьки яких мають високий професійний статус, незалежно від рівня їхньої освіти. Учні, чиї батьки мають високий рівень освіти, але не досягли успіху в професії, також мають не високі очікування щодо свого майбутнього професійного статусу.

8

Що вищий професійний статус і рівень освіти мають батьки українських 15-річних підлітків, то більшу емоційну підтримку з їхнього боку та впевненість у своїй можливостях відчують підлітки.